

чуючи реальність об'єкта через споглядання його аналогу в образі Іншого. Тим самим «уважний погляд» людини робить її активним діячем, котрий довільно або свідомо практикує акти бачення або розгляду (роздивляння).

Висновки

Аналіз феноменологічного дискурсу проблеми «візуального» показав широкий спектр його впровадження в практику пізнання. У феноменології Е. Гуссерля концепт «очевидності» займає важливе місце, посилюючи її візуальний ефект. У феноменологічному дискурсі М. Мерло-Понті візуальне сприйняття пов'язане з життєвим світом людини, який оприявлює себе через тілесність. Феноменологічний аналіз «погляду», здійснений Ж.-П. Сартром, показує взаємозв'язок візуальної епістемології з онтологічними, екзистенціальними і моральними основами існування людини, що змушує звертатися до мислення (*cogito*), причому насамперед до мислення візуального. Воно, в свою чергу, передбачає творчість, у процесі якої виникають образи – спонтанно, незаплановано, несподівано. Саме мислення є процесом побудови думок, образів, вражень. Це має відношення і до візуального споглядання. Воно постає необхідним складовим моментом усіх когнітивно-творчих інтелектуально-мисленнєвих процесів.

Список літератури

1. Батаева Е.В. Видимое общество. Теория и практика визуалистики : монография / Е.В. Батаева. – Х. : ФЛП Лысенко И.Б., 2013. – 349 с.
2. Гуссерль Э. Избранные работы / Э. Гуссерль. – М. : Изд. дом «Территория будущего», 2005. – 462 с.
3. Гуссерль Э. Идея феноменологии: Пять лекций / Э. Гуссерль. – СПб. : ИЦ Гуманитарная Академия, 2006. – 256 с.
4. Гуссерль Э. Картезианские размышления / Э. Гуссерль. – СПб. : Наука-Ювента, 1998. – 315 с.
5. Дротянко Л.Г. Міждисциплінарні дослідження в контексті розвитку високих технологій / Л.Г. Дротянко // Вісник національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Збірник наукових праць. Вип. 2 (26). – К. : НАУ, 2017. – С. 6-8.
6. Князева Е.Н. Энактивизм: новая форма конструктивизма в эпистемологии / Е.Н. Князева. – М. : СПб. : Центр гуманитарных инициатив, Университетская книга, 2014. – 352 с.
7. Мерло-Понти М. Видимое и невидимое / М. Мерло-Понти. – М. : Логвинов, 2006. – 400 с.
8. Мерло-Понти М. Око и дух / М. Мерло-Понти. – М. : Искусство, 1992. – 63 с.
9. Мерло-Понти М. Феноменология восприятия / М. Мерло-Понти. – СПб. : Ювента-Наука, 1999. – 603 с.
10. Сартр Ж.-П. Бытие и ничто: Опыт феноменологической онтологии / Ж.-П. Сартр. – М. : Республика, 2000. – 639 с.
11. Сартр Ж.-П. Воображаемое. Феноменологическая психология воображения / Ж.-П. Сартр. – СПб. : Наука, 2001. – 319 с.
12. Хоружий С. Подвиг как органон. Организация и герменевтика опыта в исихастской традиции / С. Хоружий // Вопросы философии. – 1998. – № 3. – С. 35-118.
13. Neisser U. Cognition and Reality / U. Neisser. – San-Francisco (CA): W.H.Freeman, 1976.

Г.В. Ильина

ИНТЕНЦИИ ВИЗУАЛЬНОГО В ДИСКУРСАХ ФЕНОМЕНОЛОГИЧЕСКОГО АНАЛИЗА

В статье исследуется проблема «визуального» в контексте феноменологических дискурсов Э. Гуссерля, М. Мерло-Понти, Ж.-П. Сартра. Показан «выход» феноменологического сознания в мир жизни человека, в поле опыта телесности, что позволяет получить истинное видение реальности. Осуществлен анализ проблемы «взгляда» как условия понимания пространственно-темпоральной сущности объективного мира и места в ней собственного «Я» в отношении «Другого».

Ключевые слова: феноменология, визуальный, восприятие, мышление, взгляд, объект, реальность.

H.V.Ilina

INTENTION OF VISUAL IN DISCOURSE OF PHENOMENOLOGICAL ANALYSIS

The article explores the problem of "visual" in the context of phenomenological discourses of E. Husserl, M. Merleau-Ponty, J.-P. Sartre. The "output" of phenomenological consciousness in the world of human life, and in the field of experience of corporeality is shown, which allows us to get a true vision of reality. The analysis of the problem of the "view" as a condition for understanding the spatial-temporal essence of the objective world and the place in it of one's own "I" in relation to the "Other" is analyzed.

Keywords: phenomenology, visual, perception, thinking, view, object, reality.

УДК 124.5+172.1;4+304

Л.П. Комісар, Н.В. Чехун

КОНЦЕПТ «ЄВРОПЕЙСЬКІ ЦІННОСТІ» (EUROPEAN VALUES STUDY) В МІЖДИСЦИПЛІНАРНОМУ ВИМІРІ: РЕФЛЕКСІЯ І ПРАКТИКА

Київський національний лінгвістичний університет

Анотація. Дослідження охоплює коло питань, пов'язаних з актуальною на часі рецепцією поняття «європейські цінності» у сучасній практичній філософії, розкриваючи міждисциплінарні складові концепту «European Values Study». В означеному контексті європейські цінності виступають однією з провідних комунікативних моделей сучасного глобалізованого соціуму в універсалістському сенсі.

Ключові слова: глобалізація, європейські цінності, локалізація, людські права, макроетика, універсалізм.

Вступ

Сучасне інформаційне (чи «інформаціональне», згідно з М. Кастельсом) суспільство має у засновку кілька маркерів-орієнтирів, які його формують та ідентифікують. Зазначимо без зайвого пафосу, що поняття «європейські цінності» (European Values

Study) є одним із них, адже саме у європейській «системі координат» основна увага акцентується на проголошенні первнем у ціннісно-вартісній шкалі ієрархії гідності особи, тобто фактичного визнання людини-громадянина як персони у європейському культурному просторі. Така ідентифікація можлива,

як нам ідеться, крізь призму сучасного аксіологічного, етичного, культурологічного, філософсько-антропологічного, соціально-філософського та філософсько-правового дискурсів. А якщо точніше, то в цілісному дискурсі поліморфного явища, яке носить на часі назву «практична філософія». Насамперед стаття має інтенцію на критичний виклад матеріалу, без ідеологічної і політичної заангажованості, з обов'язковим аксіологічним і гуманістичним спрямуванням, що дозволить сформувати у реципієнтів власний об'єктивний погляд стосовно концептуалізації європейських цінностей як цілісного поняття і однієї з провідних стратегій сучасної практичної філософії, орієнтованої на проект глобальної міжкультурної комунікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Сучасні інтелектуальні здобутки щодо концепту «європейські цінності» оприявнюються здебільшого в полідискурсивному вимірі:

- в аксіологічному та етико-культурологічному дискурсах можемо зазначити праці Г. Йоаса [8], Д. Зенггааса [9], Ж. Котьє [11], П. Вагнера [3];

- в соціально-філософському вимірі – це праці А. Бадью [1], Й. Голслаха [6], Гарсії Канкліні Н. [5], М. Мазовера [12], Е. Саїда [15], Дж. Мілбанка і А. Пабста [23; 24], Е. Траверсо [17];

- у дискурсі філософії права – це вітчизняні дослідники С. Головатий [6] і А. Репа [17].

Загалом, вітчизняна плеяда блискучих мислителів активно досліджує поняття «європейські цінності», переважно їх валідність у практичній філософії. Як нам ідеться, варто відмітити здобутки А. Баумейстера [2; 13], А. Єрмоленка, А. Лоя [19], Т. Ящук [13; 19].

В континентальному політичному дискурсі на часі актуальними і резонансними виступають наступні публікації: «Всесвітній гуманітарний саміт» (травень 2016 р.) [4], «The Paris Statement» (жовтень 2017 року) [25], доповідь Мюнхенської конференції про стан міжнародної безпеки «Світ на межі конфлікту» (лютий 2018 р.) [16]. Це далеко не повний перелік публікацій, але формат статті закликає до стислого виокремлення, що і було нами здійснено.

Постановка завдання

Як видно з досить розмаїтого переліку досліджень і публікацій, стан розробки проблеми щодо концептуалізації європейських цінностей є неоднозначним і постулюється здебільшого «на межах» чисельних дискурсів. Тож метою статті виступає рецепція концепту «європейські цінності» (European Values Study) в міждисциплінарному вимірі. Формулювання мети з необхідністю передбачає і виокремлення завдань розвідки: 1) здійснити теоретико-методологічну рефлексію поняття «європейські цінності» крізь призму сучасної практичної філософії; 2) окреслити практичні виміри дієвості концепту «European Values Study» на тлі українських освітніх реалій; 3) задати вектор і перспективи подальших розвідок у сфері європейських цінностей на рівні макроетики.

Основна частина

I. Концептуалізація поняття «європейські цінності» (European Values Study) в сучасній практичній філософії

Здійснено розмисли стосовно загальних цінностей, які створили Європу, маючи «оглядку» щодо дискусійності такої постановки питання. Між тим проблема, сформульована у такий спосіб, підіймає розмаїття питань. Перше питання відображає сумнів, адже історія Європи відмічена конфліктами, деякі з них, у тому числі і найтрагічніші, були розв'язані в ім'я антагоністичних «цінностей». Згадаймо у даному річці ідеї «занепаду Європи» (О. Шпенглер) [20] та рефлексії А. Бадью стосовно сумнозвісного політичного досвіду ХХ ст. загалом [1]. Напевно, перш ніж говорити про загальні (або універсальні) цінності, слід констатувати те явище, яке М. Вебер називає «множинністю цінностей», а взагалі може бути визначене як плюралізм щодо ідентифікації сучасної аксіологічної сітки [9, с. 472]. На наш погляд, така «множинна» аксіологія притаманна не тільки європейцям, а й іншим народам, не дарма Е. Саїд називає сучасний етос «метисним» [15, с. 67], а Дж. Мілбанк і Е. Пабст говорять про «гібридні» критерії сучасних суспільств [23].

Друге питання: що таке Європа? Спочатку ми повинні з'ясувати саме це. Саме слово «Європа», як відомо, древнє; греки дали цьому півострову Азійського континенту з неясно визначеними східними кордонами ім'я міфологічної героїні. Однак його зміст ще менш ясний. Він виходить, як ідеться у Ж. Котьє, «з ідеї спільності, що існує між націями і державами, мовами і релігіями народів, що її складають, – спільності, здатної утвердити свою ідентичність перед новоевропейцями» [11, с. 31]. Як видно, зближення термінів «Європа» і «цінності» чітко вказує на те, що наші розмисли стосуються передусім не географічної, дипломатичної чи економічної реальності, а культурної спільності, яка, втім, обумовлена спільними політичними та економічними проектами та інститутами, без яких вона не могла б існувати.

Не буде помилкою стверджувати, що «Європа» існує передусім в «європейській свідомості», зазначає Ж. Котьє [11, с. 33]. «Тільки як деякі приклади і без власних розмислів над ними я хотів би звернути увагу на ті явища, які, як мені здається, виправдовують цей підхід. Колоніальна експансія, відхід якої ознаменувала остання війна, – одне з таких явищ. Європейці, поширивши своє політичне та економічне панування на більшу частину планети, були переконані в своїй місії і <...> праві нести вищу форму цивілізації іншій частині людства» [там само, с. 35]. На іншому рівні, коли Е. Гусерль описує знамениту «кризу європейської науки», а Д. Зенггаас говорить про «культурні битви» [нас] – інших «європейців» [див.: 9, с. 475] – все це вони відносять до певної сфери культури і до системи цінностей, яку має на увазі і той, і інший. Отже, можна стверджувати, що європейська свідомість – це усвідомлення своєї власної ідеї чи постановка невирішеного на часі питання щодо європейської ідентичності. Зокрема, П. Вагнер задається питанням: чи має взагалі Європа культурну ідентичність? [3, с. 526]. Як нам ідеться, цілком справедливою є ідея *багатомірності* сучасної європейської ідентичності. Але це є відкритим питанням для досліджень.

Сучасний дискурс практичної філософії почасти відраджує уявляти Європу виключно за моделлю

національної держави як територіальної, політичної та культурної єдності у світі, яка відмежовує себе від інших та протиставляється їм. Це було би повторенням фатального європейського розвитку XIX та XX століття у світовому масштабі. На думку Г. Йоаса, саме у цьому місці ми нашттовуємося на двозначність, яку завжди містить питання культурної ідентичності Європи та європейських цінностей [8, с. 33]. То чи йдеться в цьому питанні про цінності, що їх поділяють усі європейці, чи про такі, що в неповторний спосіб пов'язують їх? Адже цінності, як видно, все ж таки закликають (навіть якщо їх сьогодні підтримують усі європейці) вийти за «європейські рамки», вимагають універсальної чинності. Отже, «нас, європейців, має єднати щось таке, що ми не намагаємось утримати тільки для себе» [8, с. 34].

Виникає питання: чи можна взагалі говорити про специфічний набір цінностей, які б належали саме *європейській* культурі? На нашу думку, цілком адекватно виокремити (і визнати провідними для європейської культури) такі культурні цінності, як: свобода, розмаїття, раціональність, самоздійснення і внутрішній світ. Ми пропонуємо також вказати «справедливість», «права людини і/як громадянина», «толерантність» і «національна гідність». «Письмове закріплення цінності та гідності людини, свободи, рівності й солідарності і затвердження демократії та правової держави передбачає образ людини, моральний вибір і уявлення про право, аж ніяк не є очевидним самі по собі, але це – фундаментальні фактори ідентичності Європи, бо їх можна захистити тільки за умови постійного формування відповідної моральної свідомості», – зазначає Й. Ратцінгер [14, с. 79].

Наразі звернімося і до актуальної (але вже не шпенглерівської) ідеї «присмерку Європи», з оглядкою на її культурний та етичний контекст. Почнімо з витоків. Отже, чи існує традиція Просвітництва, на яку може посилається сучасна Європа; і як змінюється в нашій свідомості образ Європи, коли ми пригадуємо не лише добре та світле, а й злочини та жахи XX ст., що навіть дозволяють говорити про Європу як про «темний континент» (М. Мазовер)? [12, с. 389]. Чи правомірно говорити, як це робить Й. Голслах, про XXI століття як «азійське»? [6, с. 5]. Ці та інші – це лише одні з небагатьох можливих питань, які має охопити будь-яке ґрунтовне дослідження сутності цінностей Європи. Загалом поняття «європейські цінності» (European Values Study) має в XXI столітті амбівалентні конотації і визначається надзвичайною дискусійністю, що, загалом є суголосним сучасним дебатам про Європу, її культуру, ідентичність і «присмерки».

Конститутивний стосунок цінностей до досвідів і тлумачень, про який ішлося вище, уможлиблює спільне мислення партикулярності кожної досвідної історії та універсалізму цінностей. Приведемо для ілюстрації юридичної легітимації, далекої від «самовихвалення і ненависті до себе», спробу визначення культурних цінностей Європи, запропоновану (але не реалізовану на рівні нормативної легітимації) польським публіцистом С. Вілкановічем: «Ми, європейці, хочемо <...> свідомі багатства нашої спадщини, створеної на джерелах юдаїзму, християнства, ісламу, грецької філософії, римського права та

гуманізму, який має як релігійні, так і нерелігійні джерела; свідомі цінності християнської цивілізації, яка є головним джерелом нашої ідентичності; свідомі частих випадків зради, на яку проти цих цінностей ішли християни і нехристияни; пам'ятаючи про добро і зло, що ми несли мешканцям інших континентів; шкодуючи про катастрофи, що були спричинені тоталітарними системами, породженими нашою цивілізацією; <...> будувати наше спільне майбуття» [8, с. 34].

Безсумнівно, що окреслені вище рефлексії щодо ідентифікації концепту «європейські цінності» належать сучасним інтелектуалам, про роль яких у сучасному глобалізованому соціумі чудово висловився Е. Саїд: «Можливо, інтелектуал – це свого роду контрпам'ять, із власним контрмовленням, яке не дозволить совісті відводити погляд і засинати. Я завершу думкою, що тимчасовий дім інтелектуала – це царина нагального, непримиреного мистецтва опору, в якому, на жаль, не можна шукати ані сховку, ані розв'язків. Але тільки в цій ризикованій царині вигнання можна спершу справді зрозуміти складнощі того, чого зрозуміти не можна, – а потім усе одно спробувати» [15, с. 140]. Як видно, саме сучасна освіта (зокрема, університетська) може виступати в Україні тим практичним тлом, де можуть бути реалізовані ціннісні орієнтири Європи. Тож перейдемо до наступного етапу нашої розвідки.

II. Практичні виміри концепту «European Values Study» на тлі українських освітніх реалій.

Формування європейського контексту у системі вищої освіти України пов'язано з цілою низкою проблемних ситуацій, які викликані суперечностями між реформуванням системи вищої освіти та традиційним консерватизмом і бюрократизмом освітніх систем. Вища школа намагається утримати консервативні тенденції, які базуються на відносній стійкості старої системи, а також на прагненні зберегти та примножити вищі морально-духовні цінності, які визначаються національно-релігійними традиціями й менталітетом українського народу. В умовах інтеграції культур в єдиний глобалізований простір, зникнення національних меж, збереження унікальної духовної складової ускладнюється [див.: 4]. Зникнення географічних та економічних кордонів призведе і до об'єднання соціально-культурного простору, де культурне багатоманіття буде зменшуватися, що одночасно викличе деградаційні процеси соціально-політичної системи.

Тому питання про вищі ціннісні орієнтири є нагально важливим, як для університетської освіти, так і для суспільства загалом. Входження України в єдиний європейський культурний простір дає молоді, з одного боку, можливість отримувати якісну вищу освіту, а з іншого – вона потрапляє в іншу матеріально-духовну систему координат, яка характеризується наявністю соціальних хвороб, самотністю. Невипадково, що в економічно розвинених країнах спостерігається високий відсоток суїциду. Але вже зараз ми можемо спостерігати спільну ситуацію з Європою, яка проявляється в кризі сімейних відносин, демографічній та екологічній катастрофах, дефіциті милосердя і співчуття, втраті сенсу життя, наркотизації. Саме суспільство більше цікавить за-

доволення матеріальних потреб, ніж піклування про духовно-моральні характеристики людини – все це є результатом духовної кризи і руйнування ціннісно-настановчих орієнтирів сучасної людини.

В умовах глобального інформаційного суспільства, стрімкого науково-технічного прогресу, а також формування загального європейського простору вищої освіти спостерігається міжкультурний діалог, який базується на ідеях свободи, правової рівності і матеріального достатку, що, в свою чергу, стали частково замінити традиційні духовні цінності нашої культури. Тому, мова йде, з одного боку, про збереження унікальності та традиційності освітньо-ціннісних настанов, а з іншого – про опанування найкращими духовними орієнтирами європейської культури. Сучасний європейський погляд на освіту, в першу чергу, передбачає формування навичок раціонального, логіко-теоретичного обґрунтування та розуміння глобалізаційних, світових процесів, що дає можливість розглядати її як найвищу культурну цінність. Принцип раціоналізації покладений в основу міжкультурних людських відносин, який створює нові можливості пізнання і досягнення свободи як у науці, так і в освіті.

Орієнтація сучасної освіти на формування світоглядно-культурних і професійних компетенцій вимагає філософської рефлексії. Оскільки раціональність характеризується як діяльність у межах заданої системи когнітивних і ціннісних передумов, то вона припускає і рефлексивне самоусвідомлення. А це, в свою чергу, потребує перегляду когнітивних і ціннісних передумов, що призведе до виходу за межі цих передумов. Така можливість буде надана лише в умовах критичного діалогу з носіями інших когнітивних і ціннісних орієнтацій. У випадку пізнання – це обмін між різними теоріями і дослідницькими програмами, у випадку практичних дій – це міжособистісна комунікація і критичне обговорення соціально-культурних проблем у світовій площині. В результаті цих дискусій розвиваються і переглядаються уявлення про світ та способи пізнання, особистісні ціннісні уявлення.

В умовах глобалізації та інтенсивної міжкультурної взаємодії роль критичної рефлексії й раціонального діалогу має важливе значення. «Раціональність, яка лежить в основі міждисциплінарного підходу, розуміється як критично-мисленнева діяльність і є можливою лише в межах певної системи ціннісних координат, що включає свободу, систему моральних зобов'язань, таких як співпереживання, самовіддача, сукупність людських якостей і визнає людину в людині» [5, с. 19]. На часі вже є визнанням фактом, що, характеризуючи соціально-культурний освітянський простір, мова йде про спрямування сучасної цивілізації до взаємодії різних культур на основі критичної рефлексії та раціонального діалогу, як прогнозував ще С. Гантінгтон [див.: 22].

Міждисциплінарний підхід до сучасної системи вищої освіти передбачає відповідь на низку запитань як: про співвідношення освіти і культури; про взаємозв'язок гуманітарного та конкретно-наукового типу знання (лінгвістичного, технічного); про зна-

чення вивчення гуманітарних наук для отримання якісної вищої освіти у процесі формування фахової підготовки. Насамперед, світоглядний аспект освіти проявляється у соціо-комунікативній реальності, що перетворилася на спеціальну галузь онтології, яка передбачає особливий простір буттєвості сучасної людини, в якому формуються як життєві сенси та орієнтири, так і наукове мислення, розширюється гуманітарний горизонт професійної діяльності [див.: 18].

Іншим аспектом є гносеологічний, оскільки ми по-іншому сьогодні розуміємо структуру пізнавального процесу, розглядаючи діяльність особистості як суб'єкта історичної доби, носія соціально-культурних цінностей, якому властива наукова картина світу. Сучасна освіта має спиратися на логіку самого знання і соціокультурну природу пізнавальних норм. Філософська думка завжди робила акцент на єдності філософії і науки. Так, акцентуючи на цьому факті увагу, В. Дильтай зазначав протиставлення цілісного знання «порожньому інтелектуалізму сучасної йому науки». А К. Поппер, критично переглядаючи позитивістське розуміння науки, зазначав, що тема штучного інтелекту викликала до життя розвиток когнітивних наук як синтезу гуманітарного і конкретно наукового знання, а також моральні проблеми, які пов'язані з цим [див.: 13].

Значення вивчення гуманітарних наук для отримання якісної вищої освіти і формування фахівця з конкретно наукової галузі знання виходить із вищевикладених аргументів: освіта майбутнього фахівця органічно пов'язана із соціокультурним горизонтом історичної доби. Освіченість передбачає трансляцію базисних традиційних морально-ціннісних настанов у сучасному цивілізаційному просторі і формування нового світобачення фахівця.

Сучасний концепт освіти пов'язаний із змінами в концепції знання в сучасних трансдисциплінарних дослідженнях, до яких належить і сучасний спосіб пізнання й самої проблеми людини. Завдяки дослідженням пізнавальної сфери людини, які отримали свій розвиток у соціолінгвістиці та когнітивній науці, поведінку та когнітивні здібності людини стали вивчати засобами трансдисциплінарних досліджень у кооперації гуманітарних наук і філософської критичної думки. Такому підходу сприяють досягнення науки останніх десятиліть, а також розвиток технологій, що спричинили бурхливий розвиток когнітивних здібностей сучасної людини. Якщо раніше вважалося, що людина, завдячуючи своєму рефлексивному мисленню, перетворює навколишній світ, при цьому не змінюючи саму себе, то тепер технологічна діяльність створює реальну основу для змін як біологічної, так і соціальної складової людської природи. Крім того, інноваційні технології стали новим стимулом для активізації трансгуманізму, що сприяє зміні людської природи та відкриттю її нових меж і можливостей [див.: 10]. Більшість філософів вважає, що перспективною справою є спрямування високих технологій не на модифікацію нашого мозку, а на створення «розумного навколишнього середовища». Так, Ю. Габермас і Ф. Фукуяма пов'язують природу людини з її гідністю, яка є, в свою чергу,

моральнісною основою етики рівності, правами людини та людською ідентичністю [див.: 19, с. 135].

У зв'язку з цим набуває особливої актуальності сучасного розуміння корпоративної академічної культури, основою якої є: автономія закладів вищої освіти, а також світові та національні традиції університетської освіти; власні наукові та освітянські здобутки і стратегія розвитку вищих закладів; вимоги до системи освіти та навчальних закладів, обумовлені соціально-політичними, культурно-ціннісними, фінансово-економічними та науково-технологічними трансформаціями у сучасному українському суспільстві, множинними практиками його взаємодії з міжнародною спільнотою. Дієвість корпоративної академічної культури університету у такий спосіб забезпечується її відповідністю законодавчим нормам держави та демократичним принципам правосвідомості, національним і міжнародним стандартам освіти, з відповідними перспективами академічної мобільності й академічної автономії, рейтинговими показниками навчального закладу, соціальним перспективам, що пов'язуються з навчанням та роботою в університеті.

Корпоративна академічна культура не може бути регламентована виключно декларативним етикетом або Правилами внутрішнього розпорядку, з переліком заборонених форм поведінки загального характеру, як і не може бути визначеною лише абстрактними моральними принципами. Як показує історія етичної думки, навіть такі ніби «всім зрозумілі» поняття, як «чесність», «справедливість», «прозорість», «порядність», «ввічливість» тощо, і до сьогодні є ареною серйозних дискусій у галузі моральної епістемології. Відтак, вони залишаються «неписаними правилами», а не, скажімо, базою для правових дискурсів. Засвоєння таких моральних норм є тривалим шляхом соціалізації, виховання та освіти, важливим фактором якого виступають в тому числі дисципліни гуманітарно-філософського циклу, скорочення яких в університетській навчальній програмі не можна замінити декларативними приписами щодо етичної поведінки та показовими виховними заходами. Університет як соціально-культурний феномен в європейській історії традиційно був ще і лабораторією етичного дискурсу.

Прецедентні порушення академічної доброчесності, інтелектуальне шахрайство, корупційні дії, зловживання службовою посадою, так само, як і випадки соціально некоректної побутової поведінки в університетському середовищі, у тому числі такі, як грубість, вербальна агресія, приниження особистості тощо, є не тільки неприпустимими з позицій автономної корпоративної етики певного закладу, але є неприпустимими у правовому суспільстві. Законодавче поле, в якому працює університет, уже передбачає відповідні механізми запобігання таким явищам. Питання тут радше не у впровадженні додаткового морального осуду, скажімо, плагіату, корупції, некомпетентності чи грубощів. Університети та їхня корпоративна культура є перспективною моделлю суспільства. Утилітарно орієнтовані проекти університетської освіти з вузькою стратегією соціальної успішності, що супроводжуються елімінацією з навчальних планів філософсько-гуманітарного комплексу дисциплін, як і

зведення університетської корпоративної культури до норм корпоративної чесності, корпоративної справедливості, корпоративної ввічливості тощо, лише поширюють образ суспільства, в якому моральні принципи та етичні норми є не суспільними, а лише корпоративними цінностями.

Підвищення корпоративної академічної культури та корпоративної солідарності потребує не розробки окремих документів з етичних питань, додаткових виховних чи просвітницьких заходів, створення комісій, або проведення флешмобів, а, в першу чергу, раціоналізації всього устрою університетського життя, з максимальним використанням сучасних інструментів такої раціоналізації та відмовою від застарілих форм академічного менеджменту, репресивних штампів виробничої комунікації, надмірного документообігу й непрозорих форм прийняття рішень.

Так, міждисциплінарний підхід, який активно застосовується в сучасному освітньому просторі, передбачає не просто оволодіння обраним фахом (вузькою спеціалізацією), а й оволодіння життєвим досвідом через опанування філософською, історичною, політичною, релігійною, моральною свідомістю, а також через засвоєння основних засобів загально соціального комунікативного простору та норм і правил здійснення цієї комунікації. Процес інкультурації індивіда через освітню складову формує його в якості «носія» (суб'єкта) культури даної спільноти. Свідомість такої людини, з одного боку, представляє оціночні та поведінкові стереотипи та навички, готові культурні зразки, а з іншого боку, виховує того суб'єкта культури, який здатен використовувати й інтерпретувати ці культурні зразки у межах норм, правил, традицій сучасної культури. Тобто, в дійсності формує особистість, яка проявляє соціально адекватну поведінку відповідно до актуальних проблем суспільства.

Висновки

Отже, підсумуємо. Сучасні європейські дослідники акцентують на постановці питання про цінності «без зазіхань на узурпацію» цінностей Європою, тому складність проблеми виокремлення саме *європейських* цінностей без ідеологічної і політичної заангажованості є очевидною. Загалом поняття «присмерків Заходу» (О. Шпенглер) та європейський сумнозвісний досвід ХХ ст. (А. Бадью), концептуалізовані мислителями у принципі «НІКОЛИ ЗНО-ВУ». Слід задатися питанням: чи не потребує сучасний «гібридний» (як його називають Дж. Мілбанк та Е. Пабст) [24, р. 34] глобально/локальний світ аксіологічного ренесансу на рівні макроетики? Тож слід, напевно, і задати вектор подальших розвідок у практичній сфері дієвості європейських цінностей саме на рівні макроетики. Як нам ідеться, універсальність макроетична стратегія має бути тим комунікативним осердям, що уможливить адекватну комунікацію в епоху глобалізації.

Сьогодні міждисциплінарність в освіті передбачає формування й активізацію особистісних сенсів, глибокі знання, системність мислення, дисципліну міркувань та креативність. Критичність мисленнєвої діяльності – це та необхідна умова формування особистості-дослідника, що призводить до організа-

ції раціональних цінностей, систематизує їх, упорядковує, відповідно – формує в людині особистісне знання. Такий факт вимагає по-новому подивитися на університетську освіту – відійти від традиційного академізму і максимально підсилити практичну складову у викладанні аксіологічно орієнтованого гуманітарного типу знання як методологічного інструменту для ціннісної орієнтації як у житті, так і в предметно-практичній діяльності.

Список літератури

1. Бадью А. Століття / А. Бадью; [пер. з фр. А. Репі]. – Львів : Кальварія ; Київ : Ніка-Центр, 2014. – 304 с.
2. Баумейстер А. Про спокиси фальшивої Європи. Чому паризька декларація провідних філософів є надзвичайно важливою саме зараз [Електронний ресурс] / А. Баумейстер // Газета «День». № 194. 2017. Останнє оновлення: 31.10.2017. Режим доступу: <https://day.kyiv.ua/ru/blog/politika/o-soblaznahlzhnoy-evgory> (дата звернення: 01.11.2017).
3. Ваґнер П. Чи має Європа культурну ідентичність? / П. Ваґнер // Культурні цінності Європи; [пер. з нім. за ред. Г. Йоаса і К. Віґандта]. – Київ : ДУХ І ЛІТЕРА, 2014. – С. 525-542.
4. Всесвітній гуманітарний саміт від 23-24 травня 2016 р. [Електронний ресурс] // Урядовий кур'єр. Останнє оновлення: 24.05.2016. Режим доступу: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/poryadok-dennij-lyudstva-rozglyadayut-u-stambuli/> (дата звернення: 27.11.2017).
5. Гарсія Канкліні Н. Уявлена глобалізація / Н. Гарсія Канкліні; [пер. з ісп.]. Львів : Видавництво Анетти Антоненко; – Київ : Ніка-Центр, 2016. – 256 с.
6. Головатий С. Про людські права / С. Головатий Лекції. – Київ : ДУХ І ЛІТЕРА, 2016. і–ххv. – 760 с. (додатки: бібліографія; глосарій).
7. Голслах Й. Сила раю. Як Європа може бути попереду в азіяському сторіччі / Й. Голслах; [пер. з англ. П. Тарашука]. – Київ : Темпора, 2016. – 354 с.
8. Йоас Г. Культурні цінності Європи / Г. Йоас // Культурні цінності Європи; [пер. з нім., за ред. Г. Йоаса і К. Віґандта]. Київ : ДУХ І ЛІТЕРА, 2014. – С. 7-36.
9. Зенґаас Д. Реалії культурних битв / Д. Зенґаас // Культурні цінності Європи; [пер. з нім., за ред. Г. Йоаса і К. Віґандта]. – Київ : ДУХ І ЛІТЕРА, 2014. – С. 471-496.
10. Кастельс М. Власть коммуникации / М. Кастельс; [пер. с англ. О.И. Шкаратана]. – Москва : Изд. дом Высшей школы экономики, 2016. – 564 с.
11. Коттє Ж. Эти ценности создали Европу / Ж. Коттє // Европейский альманах : История. Традиции. Культура. – Москва : Наука, 1991. – С. 30-46.
12. Мазовер М. Темний континент – Європа й тоталітаризм / М. Мазовер // Культурні цінності Європи; [пер. з нім., за ред. Г. Йоаса і К. Віґандта]. – Київ : ДУХ І ЛІТЕРА, 2014. – С. 389-408.
13. Основи практичної філософії : підручник / А. М. Лой, А. О. Баумейстер, Т. І. Ящук та ін. – Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2011. – 531 с.

Л. Комисар, Н. Чехун

КОНЦЕПТ «ЕВРОПЕЙСКИЕ ЦЕННОСТИ» (EUROPEAN VALUES STUDY) В МЕЖДУДИСЦИПЛИНАРНОМ ИЗМЕРЕНИИ: РЕФЛЕКСИЯ И ПРАКТИКА

Исследование охватывает ряд вопросов, связанных с актуальной сейчас рецепцией понятия «европейские ценности» в современной практической философии, раскрывая междисциплинарные составляющие концепта «European Values Study». В очерченном контексте европейские ценности выступают одной из ведущих коммуникативных моделей современного глобализованного социума в универсалистском смысле.

Ключевые слова: глобализация, европейские ценности, локализация, права человека, макроэтика, универсализм.

L. Komisar, N. Chehun

THE CONCEPT OF «EUROPEAN VALUES» (EUROPEAN VALUES STUDY) IN THE INTERDISCIPLINARY DIMENSION: REFLECTION AND PRACTICE

The research covers a range of issues related to the timely reception of the concept of «European values» in modern practical philosophy, revealing the interdisciplinary components of the concept «European Values Study». In this context, European values are one of the leading communicative models of a modern globalized society in the universalist sense.

Key words: globalization, European values, localization, human rights, macroethics, universalism.

14. Ратцингер Й. (Бенедикт XVI). Идентичность Европы. Ее духовные основы: вчера, сегодня, завтра / Й. Ратцингер // Ценности в эпоху перемен. О соответствии вызовам времени; [пер. с итал. П. Адзаро]. – М.: Библиейско-богословский институт св. апостола Андрея, 2007. – С. 71-93.

15. Саїд Е. Публічна роль інтелектуалів / Е. Саїд // Гуманізм і демократична критика; [пер. з англ. А. Чапая]. – Київ : Медуза, 2014. – 144 с.

16. Світ на межі конфлікту: сенсаційна доповідь Мюнхенської конференції про стан міжнародної безпеки [Електронний ресурс] // Європейська правда. Режим доступу: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2018/02/15/7077534/> (дата звернення: 07.03.2018).

17. Траверсо Е. Привиди фашизму [Електронний ресурс] / Пер. Андрій Репа за публікацією: Traverso, E., 2015. «Spectres du fascisme». In: Revue du Crieur, n° 1, p. 105-121. Дата оновлення: 16.02.2018. <https://commons.com.ua/uk/prividi-fashizmu/> (дата звернення: 05.03.2018).

18. Ціннісні орієнтації українського суспільства: 1996 – 1999 – 2006 рр. : МОНІТОРИНГ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ [Електронний ресурс] // За результатами трьох національних репрезентативних опитувань дорослого населення України, проведених Центром «Соціальний моніторинг» та Українським інститутом соціальних досліджень ім. О. Яременка з метою вивчення системи ціннісних орієнтацій населення в межах міжнародних досліджень World Values Survey, 1996, 2006 рр. та European Values Survey, 1999 р. Дата оновлення: 15.05.2015. Режим доступу: http://www.uisr.org.ua/img/upload/files/3_evs_wvs_US_2_2008.pdf (дата звернення: 04.01.2018).

19. Цінності громадянського суспільства і моральний вибір : український досвід / зб. наук. праць ; відп. ред. А.М. Ермоленко, О.О. Кисельова. – Київ : Етна-1, 2006. – 268 с.

20. Шпенґлер О. Закат Европы : в 2-х томах. Т. 1. Гештальт и действительность: [пер. с нем., под ред. А.А. Франковского]. – Москва : Мысль, 1998. – 663 с.

21. Эко У. Вечный фашизм / У. Эко // Пять эссе на темы этики ; [пер. с итал. В. Резник и А. Погоняйло]. – Санкт-Петербург : Симпозиум, 2000. – С. 49-80.

22. Hantington S. The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order. – New York : Simon and Shuster, 1996. – 130 p.

23. Milbank J., Pabst A. Society and the Church Beyond Liberalism : The Question of Europe [Електронний ресурс] // Radical Orthodoxy : Theology, Philosophy, Politics. Vol 4. № 1. 2017. Дата оновлення: 17.07.2017. Режим доступу: <http://journal.radicalorthodoxy.org/index.php/ROTPP/issue/view/7> (дата звернення: 10.09.2017).

Milbank J., Pabst A. The Politics of Virtue : Post-Liberalism and the Human Future. – London : Rowman & Littlefield, 2016. – 363 s.

24. The Paris Statement. A Europe we can believe in [Електронний ресурс]. Дата оновлення: 7.10.2017. Режим доступу: <https://thetrueeurope.eu/a-europe-we-can-believe-in/> (дата звернення: 1.11.2017).